

ACC. NR M. 14110: 1-9.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: SKÅNE Upptecknare: Ulla Andersson
 Härad: VILLANDS Berättare: Edward Mårtensson
 Socken: IVETOFTA Berättarens yrke: Föreståndare för arbetsförmödl.
 Uppteckningsår: 1954 Född år 1884 i Simrishamn

Sid.1 och sid.2 (delvis) från skilda orter i Skåne.

Biografiska uppgifter	Sid.1
Tunnbindarelärling i Simrishamn	" "
Tunnbindaregesäll	" 1-2
Anställning på Iföverken	" 2
Anställningar på andra orter	" "
Cementfabriken	" 2-3
Tunnbindarnas lön och arbetstid, verkstaden	" 3
B yggnaderna t.v. innanför fabriksporten	" "
Appé, Köster; förmän för tunnbindareverkstaden	" 3-4
Avlöningen	" 4
Konkursen	" "
Tyskarna	" "
Galizerna	" 4-5
Brandsprutan, nattvakten	" 5
Smed-Bondens hus, Dragonkammaren	" "
Vindsrummen i båtsmanshusen, m.m.	" 6
	färts.

Skriv endast på denna sida

forts.

Brunnar, tvättstugor	Sid. 6-7
Matserveringen, Gamla hotellet	" 7
Danstillställningarna i Folkets hus, m.m.	" 7-8
Teatersällskap	" 8
Föreningsliv	" "
National	" 9
Gamla Bromölla	" "

ACC. N:R M. 14110:1

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Född 1884 i Simrishamn. Fadern hade varit jordbrukare i Vallby men arrenderade sedan en möllegård i Simrishamn. Staden ägde jorden till gården. Samtidigt körde fadern dels diligensen dels postskjutsen mellan Ystad och Simrishamn.

M:s fader drev detta jordbruk till dess Simrishamn-Tomelilla-järnvägen byggdes. Då överlät han arrendet till en bröder och byggde ett hus alldeles intill möllarens hus samt arbetade vid hamnen. Mot slutet av sin levnad hade han trädgårdsmästeri.

"Vi var sju syskon. Jag hade fem systrar och en bror, som var skräddare. Han reste till England och bosatte sig där.

På somrarna var jag vaktepåg hos min farmor och min farbror, som skötte min fars föräldrahem.

Efter konfirmationen kom jag i lära i en tunnbinderi-verkstad i Simrishamn, Nilsson hette ägaren. Lärtiden varade 4 år, och betalningen var 60 kr för alla åren + kost och logi.

Vi var två lärpojkar, som bodde där, och vi bodde i en kammare utan eldstad, där det fanns en gemensam säng, bord och två stolar och en fotogenlampa. Vi åt hos tunnbindarmästaren.

Arbetstiden skulle vara 10 timmar, men den blev i regel längre. Vi gjorde brännvinstunnor och silltunnor. Efter 4 år fick jag gesällbrev.

1904 på våren reste jag till Malmö och arbetade som

ACC. N:R M. 14110:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

2.

tunnbindaregesäll hos en tunnbindare Wallin. Sedan, fram till 1908, arbetade jag på olika ställen i Skåne. Det var ackordsarbete, och lönen var i genomsnitt 25 kr/vecka. Gesällerna fick skaffa sig kost och logi bäst de ville.

Det stod en annons i tidningen, att Iföverken sökte tunnbindare. Det var 1908, och då hade jag ett bra arbete i Eslöv, men det var litet brytningar mellan mästaren och mig, så därför ringde jag till Iföverken, till ingenjör Köster, som stod för cementfabriken. Jag kom hit till Bromölla i augusti 1908.

Åren mellan 1908 - 1913 var jag bara här på sommarhalvåret, ungefär från påsk till jul. På vintrarna arbetade jag på tunnbindariverkstäder i Ystad och Simrishamn. En vinter var jag i Maltesholm, på cementfabriken där, och gjorde tunnor.

1924? arbetade vi bara varannan vecka, 7 timmar om dagen. Då var jag en tid på Weibullsholm i Landskrona och sen i Eslöv ett halvår, men jag återvände till Bromölla igen efter påsken, när de började få brått igen.

Cementfabriken byggdes 1907 och var färdig 1908, då jag kom hit. På tunnbindareverkstaden tillverkades cementemballage. Ända till första världskriget exporterades cement bl.a. till Ryssland. Det var mest att göra på somrarna från 1910 fram till 1914, sen blev det stagnation, sålde mest på den inhemska markna-

ACC. N:R M. 14110:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3.

den. När arbetsstyrkan var som störst, var vi nog en 40 stycken.

Tunnbindarna hade sitt eget fackförbund. Vi hade 42 öre i timmen och 10 timmars arbetsdag. Vi började kl. $\frac{1}{2}$ 7, vid 9-tiden var det en halvtimmes frukost, och sen var det middag 12 - 1.

Tunnbindareverkstaden byggdes samtidigt som cementfabriken. Verkstaden ligger där än, men byggnaden användes dels som lagerlokal för målarna och dels som cementgjuteri.

Byggnaderna t.v. när man genom porten kommer in på fabriksområdet fanns redan då (1908). I den första sålde portvakten läskedrycker en tid, och i den nuvarande brandstationen var stall och vagnsport. Där stod 2 vagnshästar och 2 arbetshästar, som var på Ivön på somrarna och drog vagnarna med kaolin. Ovanpå stallet var ett rum, där bodde "Skägge-Pelle", som skötte hästarna.

Disponent Appé var högste chef, när jag kom hit till Bromölla. Ingenjör Köster stod för cementfabriken, och det var till honom jag vände mig, när jag kom hit 1908. Ingenjör Köster hade då sitt kontor i den gamla kontorsbyggnaden, sen, strax efter, byggde de ett laboratorium och ett kontor åt honom.

Den förste förmannen på tunnbindareverkstaden hette Sjögren, och han var från Tomelilla. Han var i Bromölla i 2 år

ACC. N:R M. 14110:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4.

och kom härifrån till Maltesholm. Efter honom kom Dahl, och han var förman så länge fattillverkningen pågick, sen blev han förman för gatu- och ledningsanläggningen i Iföverkens regi.

Vi hade 14-dagars avlöning, och vi hämtade den på ingenjörens kontor på fredagskvällen. Vi fick lönen i små runda bleckburkar, och på dem stod våra arbetsnummer. Var och en hämtade sin burk hos ingenjör Köster.

Vi hade en del löner inestående vid konkursen, och dem fick vi bevaka vid häradsrätten, men ganska snart fick vi ut dem. Det mesta jag märkte av konkursen var att vi på fatfabriken köpte spik i så små mängder, att vi t.o.m. fick gå upp i affären och köpa. Annars märkte jag inte av konkursen. Jag hade ingen familj, och jag hade litet pengar inestående.

Tyskarna kom hit i början på seklet. Det var antingen fackmän eller släktingar till Appé.

Galizerna var här till 1914. De polackerna, som var här, de ligger nog begravna nere i Karpaterna. De fick ut i kriget, utom de som var unga, de stannade kvar här.

När jag kom hit, fanns här ett par hundra galizer. Man hade aldrig kontakt med dem, såg dem bara uppe i samhället på fritiden. De var dåligt klädda. Jag minns en nystrupp, som kom ett av de sista åren, på våren, många hade gamla uniformsrockar

på sig.

Judarna Verständig hade tjänstefolk, som de tog ut bland galizerna.

Ett av de första åren jag var här, köpte de en brandspruta, som pumpades av 4-5 man i var ände.

Hur nattvaktssysslan var ordnad, minns jag inte. En som varit nattvakt och som nog började innan 1920 var "Länge-Nissen."

Jag bodde på ett par tre ställen. Några år bodde jag i huset mittför Kooperativa, i bottenvåningen, i ett rum, som kallades Dragonkammaren. Det namnet hade det sen den tiden det fanns indelta soldater. När dragonerna samlades, samlades de där, och korpralen skulle vänta på dem där. Den siste indelte korpralen var min svärfar, Bergkvist hette han.

Huset ägdes av Sven Magnusson, det hade varit en gammal smedja där, och det kallades Smed-Bondens hus. Där Tausenfreund har bott, Rambergs hus, det var ursprungligen uthus till Smed-Bonden.

På andra våningen i Smed-Bondens hus fanns också rum till uthyrning. En annan, som hyrde samtidigt där, hette Sven Jönsson, och han arbetade också på Iföverken.

ACC. N:R M. 14110:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

6.

De två sista åren innan jag gifte mig, bodde jag i ett av båtsmanshusen i Tunnsbygatan. Det var ett vindsrum, som jag hyrde för 12 kr i månaden. Värden stod för brännet, men jag fick själv elda.

Vindsrummen i båtsmanshusen hyrdes i regel ut. Det var två-tre personer om ett rum, och två i en säng, det var inte sådana pretentioner som nu. De tog c:a 10 kr i månaden för de rum de hyrde ut. I regel ingick eldbranden i hyran, och det var inte mycket de eldade. Rummen var kalla, därför att gavlarna var byggda av ribbade bräder, och utanpå var bara spänt papp. På vintern var vattnet i tvättfatet bottenfruset på mornarna, och snön yrde in.

I Sven Karlssons hus och i Prins-Olans fanns också rum att hyra. Många ungar bodde uppe i Ivetofta by. Här var mycket ungdomar på den tiden, men nästan inga flickor.

Förmännen hade fri bostad.

I Bromölla fanns ett par brunnar med pump i. Jag minns två av dem. Mitt emellan Bruksgatan och Tunnsbygatan stod en, och längre upp i Bruksgatan stod en annan. Avlopp fanns inte, slaskvattnet fick de kasta ut på tomt.

Den första tvättstugan låg vid Gamla polishuset, sen byggdes det en tvättstuga uppe vid Tians väg. I den fanns både

ACC. N:R M. 14110:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7.

tvätthus och bakstuga.

Vid sparbanken, där annonspelaren står, där var matservering, och där gick jag och åt som ungskarl. Det kostade 7 kr i veckan för 3 mål om dagen. Arbetare åt där.

På Gamla hotellet kunde man komma in och få ett enskilt mål, men de hade inget abonnemang.

Varje söndag var det dans på Folkets hus. På sommaren dansade de i parken och på vintern i huset. Dansen började vid 7-tiden, och de fick hålla på hur länge de ville, men i regel slutade de vid 12-tiden. Musiken sköttes av två skraddare från Edensryd, en spelade dragspel och den andre spelade fiol. En tid fanns det en blåsorkester.

Det var kaffeservering på danskvällarna, och styrelsen för Folkets hus stod för den.

I regel kom det en 250 stycken till danserna i Folkets hus. De kom från byarna runtomkring också. Där fanns två uppsyningsmän, och det var inte ovanligt med bråk, men inte speciellt mellan olika kategorier eller byar. Det kom aldrig några galizer till danserna, galizerna hölls för sig själva. Tyskarnas barn kunde däremot vara där.

Innan dansbanan i Folkets hus-parken fanns, dansade

ACC. N:R M. 14110:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

de på Pyntarna. På sommarkvällarna var där också dans nere i Årups park.

Förr gick det inte en vecka utan att här kom ett teatersällskap. Det var Karin Swanströms sällskap och Lindbergs och alltid mycket folk. En gång var det 200 stycken, som inte kom in, den gången spelade de Ljungby horn och pipa.

Det var i regel bra teatersällskap, för Bromölla ansågs vara en bra plats att spela på. Alla Strindbergs skådespel har uppförts här.

På Folkets hus hade de också så mycket med familjefester och barnfester och slädpartier.

Här fanns en Verdandi-loge och en I.O.G.T.-loge, "Goda Viljor," men annars fanns här inget föreningsliv. Någon organiserad religiös förening fanns inte förrän Elim kom. De, som tillhör pingströrelsen, är hitflyttade.

Idrottsrörelsen är c:a 25 år gammal. Appé var fotbollsintresserad. Den första fotbollsmatchen jag såg var mellan Bromölla och Sölvesborg. Bromölla skulle få 100 kr, om de vann matchen, och det var i början av 30-talet. Och sen så fort Appé fick höra talas om bra fotbollsspelare, så tog han hit dem. Kunde de bara spela fotboll, nog fick de arbete.

8.

ACC. N:R M. 14110:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

9.

National: till att börja med var det bara meningen, att det skulle vara biograf. Där var ju biljard, men National utnyttjades inte särskilt. Han som byggde National, köpte Bolins kafé, som hade byggts av en dansk? bagare, som hette Sörensen. I samma hus som Bolins kafé startade Kooperativa. Den förste föreståndaren hette Karl Persson, och han var från Ivetofta by.

Gamla Bromölla: vid gamla årännan låg det kvar ett uthus, det hade väl varit ett bihang till kvarnhuset. Det var ett rödmålat träskjul, kanske med halmtak. Skjulet låg söder om boningshuset, som låg i öster-väster. 1908 bodde Biesels i boningshuset."